

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПРОМИСЛОВОСТІ РЕГІОНУ

Досліджено регіональні процеси інвестиційної політики в Україні. Узагальнено фактори активізації інвестиційних процесів та вплив регіональної інвестиційної політики на розвиток виробничого потенціалу промисловості регіону.

Исследованы региональные процессы инвестиционной политики в Украине. Обобщено факторы активизации инвестиционных процессов и влияние региональной инвестиционной политики на развитие производственного потенциала промышленности региона.

The regional processes of investment policy are explored in Ukraine. The factors of activation of investment processes and influencing of regional investment policy are generalized on development of production potential of industry of region.

Постановка проблеми. Для вивчення впливу інвестицій на виробничий потенціал промисловості регіону, перш за все, необхідно, визначитися із змістом цього поняття. Дослідженню потенціалу, як економічної категорії, науковцями приділяється велика увага та значення, оскільки проблема підвищення ефективності використання різних видів потенціалу на макро- і мікроекономічному рівнях є актуальною та центральною в економічній науці. Це зумовлено тим, що категорія "потенціал" розглядає одночасно два процеси у їхньому взаємозв'язку та взаємодії: формування економічних ресурсів та вибір раціональних шляхів їх використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вагомий внесок у вивчення проблем оптимізації інвестиційних процесів, наукового дослідження методів залучення інвестицій та формування шляхів підвищення ефективності їх використання як у галузевому, так і в регіональному аспектах, здійснили такі вітчизняні науковці як Бажал Ю.Н., Бандур С.І., Беленький П.Ю., Бланк І.А., Бойко Є.І., Гаврилук О.В., Геєць В.М., Губський Б.В., Долішній М.І., Кваснюк Б.Є., Козоріз М.А., Кузьмін О.Є., Лукінов І.І., Лук'яненко Д.Г., Ляшенко В.І., Сиденко В.Р., Терон І.В., Філіпенко А.С., Хміль Ф.І., Чемерис О.М., Чумаченко М.Г., Шевчук В.Я., Школа І.М. та інші.

Постановка завдання:

- дослідити регіональні процеси інвестиційної політики в Україні;
- узагальнити фактори активізації інвестиційних процесів та вплив регіональної інвестиційної політики на розвиток виробничого потенціалу промисловості регіону.

Виклад основного матеріалу.

Поняття “потенціал” походить від латинського слова “potential”, що означає силу, можливість, потужність, приховані можливості, наявність умов, які в результаті практичної діяльності можуть реалізуватися. Крім цього, поняття “потенціал” може означати організовану сукупність коштів, запасів, ресурсів, джерел, які є в наявності, та можуть бути мобілізовані для досягнення визначеної цілі.

Велика увага приділяється визначенню сутності науково-технічного потенціалу. Науково-технічний потенціал трактується як системно-організована сукупність необхідних для проведення науково-дослідних робіт, наукового “заділу”, матеріально-технічних засобів і організаційних передумов. Авторами вказується, що науковий та науково-технічний потенціал представляє економічну категорію, і виражає по суті - сукупні можливості науки і наукового дослідження вирішувати поставлені перед ними завдання [2, с. 22; 3, с. 56].

Таким чином, виробничий потенціал підприємства відображає, власне, його виробничу діяльність, і складається з наявних матеріально-технічних факторів, кадрового потенціалу підприємства. В ринковій економіці він виступає як у натурально-речовій формі у вигляді системи машин, структури кадрів, енергії, так і в вартісній формі - виробничих фондів.

В господарській практиці економічний та виробничий потенціал знаходять своє вираження в конкретній формі виробничої потужності підприємства. Нормативне визначення виробничої потужності - це максимально можливий річний випуск продукції, робіт, послуг за заданої номенклатури та асортименту на основі прогресивних норм використання обладнання і виробничих площ, з врахуванням здійснених заходів по введенню нової техніки, оптимальних режимів роботи, наукової організації праці і виробництва.

Виходячи з визначень різних категорій потенціалів, можна відмітити в них спільні ознаки. Такими ознаками є: по-перше - кожна категорія потенціалу містить в собі певний запас ресурсів (сукупність ресурсів); по-друге в категорії потенціал простежується цільова визначеність, спрямованість на вирішення певної цілі; по-третє категорія потенціал передбачає раціональне (ефективне) використання наявних ресурсів.

Узагальнюючи наведені вище визначення, приходимо до висновку, що в сукупності економічний, фінансовий, науково-технічний потенціал підприємств редукується у виробничий потенціал національної економіки, галузі, регіону. В принципі, до подібних висновків прийшов і цілий ряд провідних вітчизняних економістів.

Разом з тим, є відмінності у трактуванні виробничого потенціалу економіки в цілому, регіону і підприємства.

Іваненко-Свинницька І.Є. трактує "виробничий потенціал як - кількість і якість ресурсів, якими розпоряджається та чи інша господарська система" [4, с. 43]. В. Лановий розглядає виробничий потенціал як “сукупність спільно функціонуючих ресурсів, поєднаних у процесі

виробництва, наділених певними потенційними можливостями у сфері виробництва матеріальних благ та послуг” [7, с. 14].

Н.Іванов вважає, що виробничий потенціал відображає максимально можливу здатність сфери матеріального виробництва щодо виконання робіт або виробництва продукції на основі збалансованого і гармонійного розвитку всіх його елементів [5, с. 101]. М. Долішній, Є. Бойко, Й. Петрович визначають виробничий потенціал ”як потенціал галузей економіки, які створюють всю багатоманітність конкретних матеріальних благ” [3, с. 15].

Крючкова І.В. переконена, що ”виробничий потенціал суспільства – сукупність виробничих ресурсів з урахуванням їх обсягу, структури, технічного рівня та якості” і що він ”... характеризує максимально можливий обсяг виробництва товарів і послуг при повному та ефективному використанні наявних у країні трудових ресурсів, основних виробничих фондів та природних ресурсів” [6, с. 40].

На нашу думку, останнє визначення прийнятне і для характеристики виробничого потенціалу промисловості регіону.

Вважаємо, що виробничий потенціал промисловості регіону являє собою сукупність усіх ресурсів, що є у його межах: людських, матеріальних, природних – як уже залучених у процес відтворення, так і тих, які можуть бути реалізовані і використані для зростання економічної потужності, зміцнення соціально-політичної стабільності, підвищення рівня і якості життя населення даної території в перспективі. Його можна розглядати і як узагальнену характеристику рівня розвитку (стану) економіки регіону. Показником, що характеризує його стан, є показник валового регіонального продукту, який дає загальну уяву про об’єм створених у регіоні матеріальних цінностей (валової доданої вартості).

Усесторонній розгляд виробничого потенціалу промисловості включає його часові і просторові параметри, структурний склад, кількісну і якісну оцінку, умови і механізми його реалізації.

Часовий вимір виробничого потенціалу промисловості полягає в узагальненні усіх видів наявних (відомих, розвіданих, врахованих), задіяних на даний момент ресурсів регіону і тих ресурсів, які можуть бути задіяні (розкриті, мобілізовані) за певний відрізок часу.

Просторовий аспект потенціалу характеризується особливостями розміщення природних ресурсів, суспільного виробництва і соціальної інфраструктури, розселенням населення, що склалося, геополітичним і економіко-географічним положенням даної території, її адміністративно-територіальним поділом, а також системою зовнішніх зв’язків. Виробничий потенціал промисловості регіону – це сукупність потенціалів усіх підприємств, що розташовані на його території, а також природних ресурсів як задіяних, так і тих, що можуть бути потенційно задіяними у виробництві.

Фундаментальними проблемами управління виробничим потенціалом промисловості регіону є: 1) нарощування виробничого

потенціалу промисловості і 2) ефективність його використання, яка має два аспекти: ресурсний (використання обмежених ресурсів) і цільовий (задоволення потреб).

Основними методологічними принципами управління виробничим потенціалом промисловості регіону є, на нашу думку, наступні:

- принцип єдності централізованого впливу органів місцевого самоврядування і самостійності господарювання підприємств;
- принцип наукової обґрунтованості і ефективності управлінських рішень;
- принцип поєднання загальних і локальних інтересів при пріоритеті інтересів більш високого рангу.

Щоб використати ці загальні методичні принципи, необхідний комплексний аналіз ситуації, що склалась в економіці регіону, всебічне врахування умов і факторів, що впливають на стан і можливості використання сукупного виробничого потенціалу регіону.

Найбільший вплив на розвиток виробничого потенціалу промисловості регіону здійснює регіональна інвестиційна політика – сукупність соціально-економічних, правових та адміністративно-організаційних методів та засобів, що органічно поєднують загальнодержавні й регіональні інтереси з метою інтенсивного зростання виробничого потенціалу кожного регіону, а отже й усієї країни.

Традиційно на вибір пріоритетних напрямків і методів розвитку виробничого потенціалу промисловості регіону визначальний вплив здійснюють існуюча економічна ситуація, специфічні регіональні особливості, наявність унікального природно-сировинного потенціалу, державна промислова політика. За таких умов, вибір пріоритетних галузевих напрямків розвитку виробничого потенціалу і механізмів державної підтримки їх реалізації стає важливим, але складним завданням. Його вирішення пов'язане з концентрацією обмежених ресурсів на здійсненні пріоритетних проектів, які в подальшому спроможні ініціювати інвестиційну активність у споріднених галузях економіки, на кшталт відомого мультиплікатора.

При цьому має місце об'ємна палітра поглядів відносно способів вибору таких пріоритетів, яка на практиці трансформується у широкий спектр дій - від лобювань інтересів конкретних галузей (металургія, вугільна промисловість та ін.) до прийняття урядом і органами місцевого самоврядування рішень про конкурсне розміщення централізованих інвестиційних ресурсів в будь-якій галузі за умови, що конкретний проект задовольняє вимогам ефективності.

Тому, в першу чергу, необхідно визначитися, яка з двох окреслених стратегій більше (тобто з найменшими витратами коштів і часу) сприятиме оновленню та розвитку конкурентоспроможного виробничого потенціалу промисловості регіону з врахуванням його специфічних особливостей.

Очевидно, що надмірна орієнтація на розвиток виробництв, орієнтованих на заміну імпорту, являє собою, стосовно до умов нашої

країни, дорожчий та довший шлях нарощування виробничого потенціалу промисловості. Справа в тім, що більшість галузей не забезпечена технологічною базою відповідного рівня та кваліфікованими кадрами. Тому бар'єри входу капіталу різних регіонів на відповідні ринки є не виправдано високими, а за наявності фонові (такої, що не подавляється монетарними методами) інфляції (1-3% на місяць), витрати на їх подолання не будуть ефективними і можуть призвести до розпилення наявних дефіцитних ресурсів.

З іншого боку, розвиток орієнтованих на експорт і вже на сьогодні досить конкурентоспроможних галузей у регіонах (металургія, космічні дослідження, літакобудування) здатний значно швидше забезпечити нарощування необхідного потенціалу, який по мірі поглиблення економічних реформ пред'явить платоспроможний попит на продукцію і послуги суміжних секторів національної економіки. В цьому випадку постає необхідність у науково обґрунтованих методах управлінського регулювання, які повинні протистояти неконтрольованому відтоку капіталу за кордон або його використанню на невиробниче споживання.

Необхідно також враховувати, що в умовах дефіциту державного та місцевих бюджетів, низької платоспроможності більшої частини фінансово-кредитних установ, підприємств сфери матеріального виробництва і населення, віднайти необхідні фінансові ресурси для належного забезпечення кожного із напрямків модернізації регіональної економіки фактично неможливо.

За цих умов стає практично неминучою необхідність якісного наукового обґрунтування відповідних пріоритетів формування виробничого потенціалу нового типу, найважливішими елементами якого повинні стати ресурсозберігаючі технології і орієнтація на отримання максимального соціально-економічного ефекту. Однак, навіть з урахуванням зменшення кількості пріоритетних напрямків реструктуризації регіональних економік і попиту на ресурси, що для цього мобілізуються, досягнення позитивних результатів вимагає вирішення цілого комплексу взаємопов'язаних проблем, найбільш важливі серед яких наступні:

- забезпечення збалансованості матеріально-товарних та фінансових потоків; підвищення дисципліни платіжних відносин між суб'єктами господарювання;
- реформування податкової системи;
- підвищення рівня монетизації грошового обігу та ліквідація різних грошових замінників, бартерних угод, тощо;
- усунення помилок проведеної приватизації шляхом державного регулювання процесу зміни неефективних власників;
- реформування і вдосконалення бюджетної системи на підставі підвищення частки власних доходів в бюджетах регіонів, створення ефективного механізму надання коштів для вирівнювання рівнів їх соціально-економічного розвитку, досягнення відповідності між обсягами

наданих трансфертів і характером їх використання;

- активізація існуючих та впровадження нових механізмів залучення інвестицій.

Інвестиційний процес в регіоні складається з двох взаємопов'язаних блоків:

- блоку залучення ресурсів в регіон;
- блоку ефективного розміщення і перерозподілу регіональних ресурсів.

На регіональному рівні важливо встановити наявність і склад внутрішніх і зовнішніх джерел інвестування. Серед них повинні переважати внутрішні джерела, зокрема, бюджетні асигнування, власні кошти підприємств і організацій, кошти громадян. В останній час спостерігається тенденція до деякого зростання частки внутрішніх ресурсів.

Джерелами фінансування регіональних інвестицій є:

1) власні фінансові ресурси і внутрішньогосподарські резерви інвесторів (прибуток; амортизаційні відрахування; заощадження населення і юридичних осіб; кошти, які виплачуються органами страхування у вигляді відшкодування втрат від стихійних лих, аварій тощо);

2) позичкові фінансові ресурси інвесторів (організаційні позики, банківські і бюджетні кредити);

3) залучені фінансові кошти (кошти, отримані від продажу акцій; пайових та інших внесків членів трудових колективів, громадян і юридичних осіб тощо);

4) грошові засоби, централізовані об'єднання підприємств;

5) інвестиційні асигнування з державного бюджету України, бюджету Автономної республіки Крим, місцевих бюджетів і відповідних позабюджетних фондів;

6) іноземні інвестиції.

Суттєвий вплив на зростання виробничого потенціалу промисловості регіонів можуть, на нашу думку, здійснити іноземні інвестиції. Однак на сьогодні в Україні фактично не існує розвинутої інфраструктури інвестування, що відштовхує 90 відсотків іноземних інвесторів ще на стадії ознайомлення з можливостями вкладання свого капіталу. Однією з причин цього є відсутність досвіду та коштів для проведення якісних (таких, що відповідали б міжнародним стандартам) техніко-економічних обґрунтувань. Ще однією причиною є недосконалість українського законодавства та нестабільна політико-економічна ситуація в країні.

Навіть за умови існування надійної законодавчо-правової бази існує необхідність у створенні та розвитку розгалуженої мережі регіональних консалтингових та інформаційних груп, які б на належному рівні надавали консультативну та інформаційну підтримку, як інвесторам, так і реципієнтам; у створенні та державній і регіональній підтримці спеціалізованих програм накопичення, аналізу та переробки інформації щодо отримання або надання інвестицій; у підготовці

висококваліфікованих кадрів, які змогли б надати необхідні консультації усім суб'єктам інвестиційних відносин (розробка бізнес-планів у відповідності до міжнародних вимог, допомога у визначенні інвестиційної привабливості підприємства, надання об'єктивної інформації про ділову репутацію потенційного інвестора та інше).

Ступінь впливу інвестиційних процесів на виробничий потенціал промисловості регіону значною мірою визначається регіональною інвестиційною політикою.

Основними завданнями регіональної інвестиційної політики можна назвати такі: пошук, формування та концентрація капітальних вкладень, отриманих з будь-яких джерел фінансування, скерування їх на вирішення найбільш важливих проблем регіону.

За нинішніх умов, коли катастрофічно не вистачає централізованих капітальних вкладень, органи регіонального управління повинні отримати суттєві важелі впливу на податкову політику держави.

Найбільш розповсюдженим засобом податкової політики, яка направлена на стимулювання капіталовкладень у виробництво розвинутих країн, є надання пільг при стягуванні корпоративного податку. Сюди можна віднести звільнення від оподаткування різноманітних наукових, резервних, амортизаційних, благодійних фондів, які створюються за рахунок прибутку, різноманітні пільги при амортизації основного капіталу, інвестиційний податковий кредит, який передбачає повне або часткове звільнення від обкладання податком прибутку, що направляється на інвестиції в пріоритетні галузі промисловості чи для промислового розвитку економічно відсталих регіонів.

Щоб зрозуміти негативну ситуацію із надходженням прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну, наведемо дані щодо процесу змін у режимах регулювання ПІІ в світі протягом останнього десятиріччя [1, с. 80].

До середини 90-х рр. в основному було вичерпано ресурс залучення нових інвестицій за рахунок загальної лібералізації допуску іноземних капіталів у національній економіці. Тому сьогодні до сфери економічної політики країн все частіше потрапляють окремі питання, пов'язані вже безпосередньо з умовами функціонування капіталу, у т.ч. іноземного. Заходи щодо регулювання та підвищення результативності діяльності іноземних інвесторів охоплюють широку гаму законодавчо закріплених елементів, серед яких, насамперед, можна виділити: регулювання інвестицій та участь у власності; вимоги до результатів господарської діяльності; регулювання репатріації прибутку, дивідендів та інших доходів; система інвестиційних пільг; інформаційне забезпечення.

Висновки. Отже, що без загальної стабілізації політичного та макроекономічного середовища в країні, а також забезпечення внутрішнього інвестування іноземні інвестиції не надходитимуть. Подальша результативність іноземного інвестування прямо залежатиме від удосконалення чинного законодавства України. Необхідно розробити

відповідну політику щодо успішного залучення та ефективного використання прямих іноземних інвестицій в контексті забезпечення економічної безпеки держави (ППІ-політику), а також державну програму з реалізації цієї політики.

Використані джерела інформації:

1. Гаврилюк О. Методи регулювання діяльності іноземних інвесторів у країнах-реципієнтах // Економіка України. - 2006. - №3. - С. 79-86.
2. Гунський Б.В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі. – К.: Наукова думка, 1998. – 390с.
3. Долишний М.И., Бойко Э.И., Петрович И.М. Социально-экономический потенциал региона. – К.: Наукова думка, 1999. – 215с.
4. Іваненко-Свинницька І.Є. Іноземні інвестиції в Україні: стан та можливості залучення // Формування ринкових відносин в Україні. -2003. -№4(23). –С.42-47.
5. Иванов Н.И. Производственный потенциал: обновление, использование. – К.: Наукова думка, 1999. -254с.
6. Крючкова І.В., Шинкаренко Т.П., Кузнецова Л.І., Богдан І.В. Макроекономічна ситуація в Україні // Економіка та прогнозування. -2004. -№1. – С.39-70.
7. Лановий В. Гальмування розвитку економіки України за діючої владно-управлінської системи. // Економіст. -2002. -№11. –С.14-15.

Рецензент: Дацій О.І., д.е.н., професор.